

Балючая непрыкаянасць Валерыя Маракова

Па-матыльковаму лёгкія, ясенінска-эпігонскія вершы пра заходы і ўсходы сонца, пра радасць маладосці складаў юны паэт, прызнаваўся ў любові да вёскі. Але найбольш цікавае, створанае Валерыем Мараковым, прыпадае на першую хвалю рэпрэсій. Напачатку не было ў яго рыфмаваных эмацыянальных допісах арыгінальнай ноты. Эпігонскі пачатак адужваў рэдкія праявы арыгінальнасці.

Але вершы Валерыя Маракова падабаліся. Больш за тое, карысталіся поспехам. Па ўспамінах паэта Сяргея Грахоўскага, яго кнігі натхнялі школьніц на смелыя эратычныя прапановы: «Радкі з «Пялёсткаў» становіліся нашымі прызнаннямі ў запіскачках, перададзеных у падручніках упадабаным аднакласніцам:

*І ўжо тады пад белаю калінай
Нам будзе месяц сытаць каласы.
І так, бывай, каханая дзяўчына,
Прыйду я хутка да цябе ў даліны
Упіцца свежаесяцю крамянае касы.*

І ў той жа «Фізіцы» Цынгера часам прыходзілі адказы з тых жа «Пялёсткаў»:

*Будзе песьні нам пець зачарованы гай,
Будзе слухаць іх месяц і радасны край,
А мы будзем кахацца ў полі.*

«Пялёсткі» пераходзілі з рук у рукі, вершы перапісваліся ў патаемныя дзявочыя дзённікі». (Сяргей Грахоўскі «Голас Радзімы», 1998, 7-га мая).

Самога Маракова юныя прыхільніцы не адпускалі з калектыўных маляднякоўскіх выступаў, закідвалі кветкамі, прызнаваліся ў каханні. Валерыю нават было няёмка за такую папулярнасць.

Паэт Павел Пруднікаў згадваў: «...На адным з нашых супольных выступленняў /.../ перад студэнтамі садова-агароднага інстытута /.../ яго дзяўчаты-студэнткі так загрузілі кветкамі, што аднаму яму не пад сілу было справіцца.

— Вы даруйце, хлопцы, але я тут не пры чым...
— Навошта нам тваё апраўданне, — адказваў /.../ Змітрок Астапенка. — Гэта нам трэба прасіць у цябе прабачэння, што не здолелі заслужыць павагі ў такіх красунь». (Пруднікаў П. «Паэт эмоцый» // «Маладосць», 1998, № 12).

Маракоў вельмі падабаўся дзяўчатам. Але сам ён да іх ставіўся з лёгкай насцярогай. А калі яму нагадвалі пра жаніцьбу, то мог не на жарты раззлавацца.

Наш герой, на манер гогалеўскіх персанажаў, жаніцьбы баяўся, перад ім стаяў вобраз жонкі Алеся Дудара паэткі Наталлі Вішнеўскай, якая кінула свайго мужа ў 1930-м, калі таго адправілі ў ссылку.

Маракоў не давяраў жанчынам. Не толькі творчым асобам (ім увогуле верыць няварта!), але і нават звычайным... буфетчыцам. А таму і «пасылаў» далёка крытыка Алеся Кучара, калі той спрабаваў яго ажаніць з буфетчыцай Фаінай.

Згаданы ўжо намі Павел Пруднікаў успамінаў: «Аднойчы, седзячы на канапе Дому пісьменніка, Велеры гаварыў нам:

— А ведаеце, хлопцы, што Кучар хацеў мяне ажаніць з буфетчыцай Фаняй?

— Ну і што? — пытаемся мы. — Пэўна, абрадаваўся ты?

— Вельмі абрадаваўся. Паслаў яго падалей і ўсё».

Да кахання і заляцанняў Валерыя Маракоў ставіўся іранічна і нават дражліва.

Лепшыя яго «любоўныя» творы маюць лёгкія ноткі парадыйнасці.

У адным вершы ён піша пра таемна-экзатычную маўрытанку:

*«Ах, якая ты!.. якая дарагая,
І на сцэне сонца прадаеці,
Бо сама, як радасць, маладая,
Бо сама, як сонца, цвіцеці...
Маўрытанка, песня ты, ці казка,
Ці прыгожай радасці прыбой,
Бо ў тваіх вачах зусім няцяжка
Піць чужую песенную боль?!» (1927)*

Перад намі быццам кадры з дарэвалюцыйна-меладраматычнага фільма Яўгена Баўэра, дзе сярод падкрэслена фанэрных дэкарацый заморскага кабарэ танцуе гэтая геранія і чаруе прысутных немудрагеліста-эратычнай пластыкай.

У іншым творы Маракоў яшчэ больш узмацняе падобныя настроі. Перад намі класічная меладрама з «мінулых часоў»:

*«Ён адчыніў вакно
І доўга ў сад глядзеў.
У душу ўліваўся непакой язіну.
І так хацелася*

*Да маладых грудзей
Зноў прыгарнуць каханую дзяўчыну.
Прайшла Наташа задрамаўшым садам
І абудзіла сум
У яго грудзёх,
І гэты сум
Узварухнуўся гадам,
Каб атруціць юнацкае жыццё.
У сваім прыгожым дарагім убранні
Пад ружай дзіўнага заката
Яна прайшла
Якойсці тайнай зданню,
І ён шаптаў,
Як сімвал ічасця:
— Ната... / /...
І ўспомніў ён былыя захапленні. /
І свой фальварак,
Згублены ў палёх,
Сваіх надзей
Святло і цені,
І успамін на сэрца болем лёг...» (1928)*

Юныя ўражлівыя чытачы і чытачкі Маракова, стамлёныя ад камсамольскага балабольшства, не бачылі тут іроніі, іх вабіў экзатычны эратызм падобных твораў, іх непадобнасць на тое, што друкавалася на старонках пралетарскіх газет і часопісаў.

Адсюль такая любоў да героя нашага артыкула.

З такой папулярнасці Валерыя пасмейваўся яго выкладчык, прафесар Пятуховіч, які любіў тонка цвяліць свайго здольнага студэнта.

Паводле Паўла Пруднікава: «...Ішлі семінарскія заняткі /.../. Вёў іх прафесар Пятуховіч. Ён акінуў позіркам аўдыторыю і сказаў:

— Тэма нашых сённяшніх заняткаў — паэзія маладнякоўцаў 2-й паловы 20-х гадоў. Хто б /.../ зрабіў /.../ даклад? /.../ Таварыш Маракоў, можа б, вы ўзялі на сябе гэтую пачэсную справу? Бо вы самі варыліся ў тым бурлівым катле. /.../

І вось Маракоў патраціў хвілін 10 на агляд тагачаснай паэзіі. Назваў імёны [ці ня ўсіх маладнякоўцаў].

— Вы забыліся назваць імя самай каларытнай паэтычнай асобы з гэтай катэгорыі.

— Каго вы маеце на ўвазе, прафесар?

— Паэта Валерыя Маракова.

...Маракоў адразу пачырванеў. А потым нават пабляднеў.

— Па-першае, гэтая асоба не такая важная, каб яе называць. А па-другое, з майго боку гэта было б вельмі нетактоўна.

— А што тут нетактоўнага? Студэнт Маракоў назваў паэта Валерыя Маракова.

— Усё роўна непрыгожа, — не здаваўся Маракоў».

У канцы дваццатых гадоў на змену іроніі, паэтычным гульням прыходзяць іншыя настроі.

Пачынаюцца першыя агрэсіўныя выступы ў друку, патрабаванні кары «ворагам народа», праводзіцца чыстка ў партапараце, звужаецца пятля на горле самага гордага і творча незалежнага літаратурнага аб'яднання

«Узвышша», пачынаюцца першыя рэпрэсіі...

З 1929 года Валерыя Маракоў не хаваў свайго страху, разгубленасці і вялікага непакою, што адлюстравана ў напісаным.

У паэме «Муляр» чытаем:

*«Надрыўны боль. Так ціха ў полі.
І з болю месяц акалеў.
І не стрымаць нам злога болю,
І не пусціць яго на лес.
Цяпер няма нідзе прытынку...
Дзе ж родны дом майёй душы?
За хлеба чэрствую скарынку
Няўжо я мучыўся і жыў?»
«Мая паэма» пачынаецца з такіх балючых радкоў:
«Вецер.
Вецер!
Як сэрца забіла трывогу!
Гэта свой,
Ці мо гэта чужы?
Ты скажы мне,
Скажы,
Хто блукае ўначы на дарогах,
Хто фарбуе
Крывавай зарою на сэрцах нажы,
Ты скажы?»*

Калі на пачатку 1930-х рэпрэсіі разгараліся з новай сілай, калі штодня хапалі сяброў і калег, Маракова было не пазнаць. Ён піў, станавіўся агрэсіўным, сарваў аднаго разу афіцыйны радыёвыступ, дзе мусіў чытаць свае вершы, плакаў, прызнаваўся, што мае пісталет і, калі што, дык будзе адстрэльвацца. У яго вымушаных «соцрэалістычных дрындушках» больш чыталася непрыхаванага здзеку з усеагульнай радасці будаўніцтва, чым захаплення ад новых сацыялістычных перамог.

Балючая непрыкаянасць Валерыя Маракова вылілася ў вершы-прысвячэнні Міхасю Лынькову:

*«Сябе ня ўмелі зберагчы,
І зберагчы ня ўмелі нас.
І пра юнацтва ты маўчы,
Маўчы, прашу, Міхась...» («Маладняк» 1931, № 2)*

А праз год ён складзе шчымліва-трагічны верш «Заяц», дзе лёс паэта метафарычна выяўлены ў гібелі зайца:

*«Заяц упаў на снег,
Стрэл быў сухі і кароткі...
І задуменнаму мне
Сніцца ў крыві бародка.
Круціцца дым ад крыві,
Сэрца кранулася
І стала...
«Быццам і жыў і ня жыў» —
Глуха зямля запытала.
Выйшаў стралок да яго,
Узяў і закінуў
За плечы.
Вяла поле тугой.
У полі і вецер,
І вечар...
У сінюю скрынку душы
Раптам ударыла снегам.
Заяц для смажання
Жыў,
Толькі для ічасця бегаў.
Знік той стралок,
Не відаць.
Што я стаю ў задуменні?
Можа быць, заяц шкада,
Можа, сваіх летуценняў». (1930)*

Самога Валерыя Маракова паляўнічыя з вядомага ўпраўлення першы раз зловяць 21 сакавіка 1935 года, але праз тры месяцы адпусцяць.

Паўторна быў арыштаваны 6 лістапада 1936 года ў цягніку. Прыхаванай зброяй скарыстацца не паспеў.

Быў расстраляны 29 кастрычніка 1937 г. ва ўзросце Лермантава і свайго любімага Максіма Багдановіча, цытатамі з вершаў якога заўсёды вітаўся з сябрамі і ворагамі.

Вялікім паэтам ён так і не здолеў стаць.

Не паспеў.

Побач з па-сапраўднаму выразнымі радкамі трапляецца і шмат непатрэбнага і неабавязковага, але галоўнай у Валерыя Маракова была гранічная творчая шчырасць, адсутнасць падману, праўдзіва перададзеныя думкі, пачуцці, настроі, якія луналі ў тыя страшныя часы ў літаратурным асяроддзі Беларусі, калі кожны адчуваў, кажучы класічнымі радкамі Тодара Кляшторнага, што «...ходзім мы пад месяцам высокім, а яшчэ пад ГПУ...»

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК